

Oikeus onnelliseen elämään

Kiimingin kunnan lähisuhde- ja perhe-
väkivallan ehkäisyohjelma 2010

SISÄLLYS

1. JOHDANTO	3
2. MITÄ PERHE- JA LÄHISUHDEVÄKIVALTA ON?	4
2.1. Yleistä	4
2.2. Perhe- ja lähisuhdeväkivallan muodot ja tunnistaminen	5
2.3. Väkivallan uhri asiakkaana	6
2.4. Lapsi asiakkaana	8
2.5. Väkivallan tekijä asiakkaana	10
3. VÄKIVALTA ON RIKOS	11
3.1. Lastensuojelulaki	11
3.2. Rikoslaki	12
3.3. Lähestymiskielto	12
3.4. Seksuaalirikoslaki ja sovittelu perhe- ja lähisuhdeväkivallassa	13
4. YLEISET TOIMINTAPERIAATTEET	14
4.1. Perheväkivallan alkuarviointi ja jatkotoimenpiteet	14
4.2. Viranomaista ohjaavat säännökset	14
4.3. Ennaltaehkäisy on tärkeää	16
5. PERHEVÄKIVALTA KOHTAAVIA TOIMIJOITA KIIMINGISSÄ	17
LÄHTEET	18
LIITTEET	19
Liite 1. Kiimingin palvelut perheväkivaltaa kohtaaville	19
Liite 2. Lastensuojeluilmoitus	21

1. JOHDANTO

Sosiaali- ja terveysministeriö on laatinut suositukset lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisyyn. Kunnat ja sosiaali- ja terveydenhuollosta vastaavat paikalliset ja alueelliset organisaatiot tehostavat lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisyä ja varhaista puuttumista väkivaltaan. Suositusten tarkoitus on edistää ja tukea paikallista ja alueellista työtä lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisemiseksi ja siitä aiheutuvien ongelmien vähentämiseksi. Suosituksissa korostetaan strategisen suunnittelun tärkeyttä. Väkivallan vastainen työ perustuu toimintaohjelmiin. Työn tulee olla koordinoitua ja mallinnettua. Tärkeää on myös parantaa henkilöstön ammatillisia valmiuksia puuttua väkivaltaan ja lisätä aihepiirin tutkimus- ja kehittämistyötä.

Perhe- ja lähisuhdeväkivalta on luultua yleisempää. Sen seuraukset ovat vakavia koskien paitsi välitöntä uhria ja erityisesti lapsia, myös väkivallan tekijän ja uhrien lähipiiriä. Perheväkivalta on rikos ja väkivallan ehkäisyssä sekä siihen puuttumisessa tarvitaan aukotonta viranomaisyhteistyötä. Kiimingin toimintamallin tavoitteena on saada aikaan kaikkia viranomais- ja toimijatahoja koskevat yhteiset käytännöt perheväkivaltaan suhtautumisessa. Tavoitteena on muodostaa toimintamallin avulla katkeamaton ketju väkivallan huomaamisesta ja siihen puuttumisesta aina hoitamiseen asti. Kiimingin kunnan lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisyohjelma 2010 antaa perustietoa perheväkivallasta ja toimii tukena mahdollisia yksikkökohtaisia toimintamalleja laadittaessa. Kiimingin toimintamalli on yleisopas, joka on tarkoitettu perheiden kanssa työskentelevien tahojen käyttöön.

Monet eri viranomaiset ja toimijatahot kohtaavat omassa perustehtävässään perheitä. Toimijatahojen yhteistyön ja tietojen vaihdon tavoitteena on koko perheen - erityisesti väkivallan uhrien – turvallisuuden takaaminen. Uhri tarvitsee välitöntä apua kriisitilanteessa, mutta myös myöhemmin uhri tarvitsee apua trauman purkamiseen ja neuvoja oikeuksistaan. Lapsille on tarjottava mahdollisuus purkaa tunteitaan ja kertoa näkemästään väkivallasta. Myös väkivallan tekijä tarvitsee tukea päästäkseen irti väkivaltaisesta käyttäytymisestään.

Perheväkivaltaa esiintyy kaikissa sosiaaliluokissa ja kaiken ikäisten ihmisten välillä. Perheväkivallasta ei useinkaan puhuta ystäville, sukulaisille tai viranomaisille, vaan asia pidetään perheen sisäisenä salaisuutena. Lapsi ei kerro, koska on lojaali vanhemmilleen ja uskoo pahojen asioiden kotona joskus loppuvan. Usein uhri ei kerro, koska häpeää ja luulee ettei kukaan usko häntä, asiaa vähätellään tai häntä pidetään osasyllisenä asiaan. Tekijäkin on usein väkivaltatilanteen jälkeen henkisessä kriisissä, mutta väkivallan myöntäminen ja avun hakeminen on vaikeaa. Ympäristö tietää usein väkivallasta uskaltamatta tai haluamatta puuttua siihen.

Kynnys väkivaltaiseen käyttäytymiseen laskee ensimmäisen väkivaltatilanteen jälkeen ja tilanteet raastuvat. Väkivaltakäyttäytyminen siirtyy helposti sukupolvelta toiselle ellei kierrettä katkaista.

Perhe- ja lähisuhdeväkivallasta puhuttaessa on vaikea löytää mitään väkivaltaa ennalta ehkäisevää tai varhaisen puuttumisen työorientaatiota vaan lähinnä ehkäisevä työ tulee käsittää väkivaltaa jo käyttäneen toiminnan muuttamiseen ja korjaamiseen eli väkivallan uusiutumisen ehkäisyyn pyrkivänä työnä. Perhe- ja lähisuhdeväkivallan hoidossa ennaltaehkäisevät ja korjaavat työmenetelmät kulkevat rinnan kuntouttavan

työotteen kanssa. Väkivallan julkiseksi tuleminen on yleensä väkivaltaa ehkäisevä ja hillitsevä tekijä.

Kiimingin kunnan lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisyohjelman tavoitteena on tuoda tietoa ja työkaluja ammattilaisille tilanteisiin, jossa herää epäily tai huoli väkivallasta. Tämän toimintamallin ohjeiden ja tiedon mukaisesti kukin työ- tai toimipiste laatii oman yksikkökohtaisen toimintamallinsa. Kiimingin ohjelma on yleisopas, joka on tarkoitettu perheiden kanssa työskentelevien tahojen käyttöön. Tämän hyödyntäminen arkityössä ja sen kehittäminen sekä päivittäminen vaativat säännöllistä koulutusta ja työnohjausta perheiden kanssa työskenteleville.

Perheväkivalta on otettava vakavasti ja siihen on puututtava aina. Perheväkivaltaan puuttuminen kuuluu kaikille perheitä kohtaaville tahoille, mikä edellyttää kaikkien auttaja- ja viranomaistahojen saumatonta yhteistyötä niin toiminnan suunnittelussa kuin perheiden auttamisessakin. Kunnilla on vastuu perhe- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisytyössä.

2. MITÄ PERHE- JA LÄHISUHDEVÄKIVALTA ON?

2.1 Yleistä

Perhe- ja lähisuhdeväkivallalla tarkoitetaan väkivaltaa perheessä ja muissa sukulaisuus- ja tuttavuussuhteissa. Yleisimmin sitä tapahtuu parisuhteessa, mutta myös lasten ja vanhempien välillä. Väkivalta perheessä on ilmiö, jonka vaikutukset uhriin, väkivallan käyttäjään ja väkivallan todistajiin ovat haitallisia ja pitkäkestoisia. Perheväkivallalla on taipumus toistua ja pahentua. Toistuessaan väkivalta alkaa tuntua normaalilta. Väkivallasta voi tulla käyttäytymismalli, joka siirtyy sukupolvelta toiselle.

Jos perheessä on aikuisten välistä väkivaltaa, myös lasten riski joutua väkivallan kohteeksi on kohonnut. Näissä perheissä 45 - 75 % lapsista on ollut fyysisen väkivallan kohteena. Perheväkivalta vaikuttaa lapseen aina jollain tavalla. Siihen, mitkä vaikutukset ovat, liittyy monenlaisia tekijöitä, kuten lapsen kehitystaso, väkivalta-altistuksen kesto ja laatu sekä lapsen tunnesuhde tekijään ja uhriin. Jos perheväkivalta jatkuu pitkään, lapsen elämä voi keskittyä väkivaltatilanteiden ennakoimiseen ja tästä hetkestä selviytymiseen. Voimia ei välttämättä riitä muuhun. Lapsi saattaa myös oppia, että väkivalta on hyväksytty keino ratkaista ristiriitoja parisuhteessa - poika voi oppia lyömään ja tyttö alistumaan.

Noin 17 % suomalaisista lapsista on nähnyt tai kuullut väkivaltaa omassa perheessään. Alle 14-vuotiaista lapsista 72 % on ollut vanhempiensa lievän väkivallan kohteena: lasta on esim. tukistettu tai läimäytetty. Vakavasti on pahoinpidelty 8 % lapsista: lasta on esim. lyöty esineellä, potkittu tai kuristettu. Henkistä väkivaltaa on kokenut 69 % lapsista: lasta on esim. haukuttu, alistettu tai vähätelty.

Perheväkivallassa on yleisen käsityksen mukaan kaksi osapuolta, mies ja nainen. Väkivaltatilanteessa on kuitenkin useimmiten myös kolmas osapuoli, lapsi, perhevä-

kivallan todistajana. Perheväkivallan todistajaksi joutuminen on lapsille haitallista, lapset voivat kokea väkivaltatilanteet ja esimerkiksi äitiinsä kohdistuvan väkivallan jopa pelottavamaksi kuin itseensä kohdistuvan. Vaikka lapset eivät aina ymmärrä tiedollisella tasolla, mistä riidoissa on kyse, tunnetasolla he ymmärtävät, että jotain paha tapahtuu. Lapset pelkäävät usein, että joku, yleensä äiti, saattaa kuolla.

Lapset ovat myös lähes aina tietoisia perheväkivallasta. He heräävät yöllisiin tappeluihin, vaikka vanhemmat luulevat heidän nukkuvan. He ovat myös taitavia "sala-kuuntelemaan" tappeluita toisesta huoneesta tai silloin kun niistä puhutaan muille. Lapset aistivat perheen kireän ilmapiirin ja osaavat ennakoita väkivaltatilanteita. Lapset oppivat olemaan varuillaan, he pystyvät lukemaan pienistä merkeistä - ilmeistä, eleistä, äänensävyistä - milloin väkivallan uhka on ilmassa. Myös pienet vauvat reagoivat väkivaltaan ja kodin ilmapiirin muutokseen.

2.2. Perhe- ja lähisuhdeväkivallan muodot ja tunnistaminen

Perheväkivallalla tarkoitetaan laajasti käsittäen perheessä ja muissa sukulaisuus- ja tuttavuussuhteissa tapahtuvaa väkivaltaa. Väkipalta määritellään toisen ihmisen tahdon, tarpeiden ja toiveiden hallitsemiseksi käyttämällä sanallisia tai sanattomia tekoja tai molempia tapoja, jotka loukkaavat ihmisen fyysistä, psyykkistä ja /tai sosiaalista itsemääräämisoikeutta. Väkipalta on käyttäytymistä, jonka avulla herätetään pelon sekä uhan tunteita ja näin saavutetaan valtaa toisen elämässä. Se on myös toisen ihmisen tunteiden, ajatusten ja tekojen kontrollointia. Valtaa ja kontrollia saavutetaan ja ylläpidetään psyykkisellä, fyysisellä, seksuaalisella ja taloudellisella väkivallalla ja ajatuksella toisen omistamisesta sekä elämän rajoittamisesta.

Perheväkivallan muotoja ovat mm. fyysinen, psyykkinen, seksuaalinen sekä taloudellinen väkipalta. Muita väkivallan muotoja ovat esimerkiksi uskonnollinen ja kemiallinen väkipalta (kemiallisesti vaikuttavien aineiden käyttö tai antamatta jättäminen), hoidon ja huolenpidon laiminlyönti sekä syrjintä.

Perhe- ja lähisuhdeväkipalta voi olla

- fyysistä väkivaltaa (esimerkiksi raapiminen, töniminen, lyöminen, potkiminen, hiuksista repiminen, kuristaminen, ihon polttaminen, viiltely, puukottaminen, ampuminen),
- henkistä väkivaltaa (esimerkiksi halveksiminen, nimittely, eristäminen, kontrollointi, uhkailu, pelottelu),
- hoitosuhteen laiminlyöntiä (esimerkiksi lapsen, vanhuksen tai sairaan läheisen hoitamiseen liittyvän hoidon vähäisyyttä tai hoitamatta jättämistä, fyysistä ja emotionaalista hylkäämistä, ravinnon antamatta jättämistä),
- hengellistä väkivaltaa (esimerkiksi uskoon pakottamista, hengellisyyteen alistamista),
- seksuaalista väkivaltaa (esimerkiksi seksuaalista ahdistelua, koskettelua, seksiin tai vastenmieliseen seksuaaliseen toimintaan pakottamista),
- omaisuuteen kohdistuvaa tai taloudellista väkivaltaa tai sillä uhkaamista (esimerkiksi kohde tehdään taloudellisesti riippuvaiseksi väkivallan käyttäjästä ja tekijä käyttää tätä riippuvuutta hyväkseen, rahankäytön kontrollointia ja estämistä).

Usein eri väkivallan muodot esiintyvät yhdessä. Kaikkiin väkivallan muotoihin liittyy huomattavaa henkistä väkivaltaa. Kaikenlainen pahoinpitely ja väkivalta on Suomessa rikos.

Alkoholin ja väkivallan yhteisyys on olemassa, vaikkakin lähisuhde- ja perheväkivaltaan ei aina kytkeydy alkoholin tai muiden päihteiden käyttöä. Parisuhteissa ja perheissä runsas jatkuva alkoholin käyttö tai humalahakuinen juominen lisää useimmiten väkivallan riskiä, väkivallan jatkumista ja pahenemisen todennäköisyyttä. Toisaalta toistuvasti väkivallan kohteeksi joutuminen voi lisätä hallitsemattoman alkoholinkäytön riskiä, mikä lisää riskiä syyllistyä väkivallan käyttöön tai joutua itse sen kohteeksi herkimmin. Väkivallan tunnistamisessa päihtymys tai päihdeongelmat vaikeuttavat oireiden ja vammojen syitä arviointitilanteessa sekä vaikeuttavat väkivallan seurausten hoitoa tai väkivaltakierteen katkaisua. On huomioitava, että alkoholi ei kuitenkaan aina todennäköisesti ole perheväkivallan varsinainen syy, vaan sen syyt liittyvät usein alkoholin impulssikontrollia heikentävään vaikutukseen tai sitä voidaan käyttää väkivallan tekosyynä.

2.3. Väkivallan uhri asiakkaana

Harva asiakas ottaa itse puheeksi väkivaltaisuuden. Työntekijöillä tulee olla rohkeutta ottaa asia puheeksi ja esittää suoriakin kysymyksiä, esimerkiksi lyökö joku sinua. Uhrin pelot, häpeän tunteet, itsesyytökset tai mahdollinen päihtymystila eivät saa estää sosiaali- ja terveydenhuollon työntekijöitä näkemästä perheväkivaltaa rikoksena, johon myös rikosoikeudellinen puuttuminen on tärkeää. Perheväkivalta on virallisen syytteen alainen. Uhria tulee aina tukea tekemään rikosilmoitus fyysisestä pahoinpitelystä.

Keskustelutilanteissa on tärkeää kartoittaa tekijöitä, jotka saavat uhrin pysymään nykytilanteessa ja tukea häntä miettimään vaihtoehtoja. Lapsen asema on tärkeää nostaa esille. Lapsi tietää väkivallasta perheessä lähes aina, vaikka vanhemmat toisin väittävät tai luulevat.

Perheväkivallan tunnistaminen on vaikeaa, koska se tapahtuu usein huomaamattomasti ja tekijä voi käyttää tapoja, joita on vaikea havaita. Seuraavat merkit voivat viitata väkivaltaan:

- asiakas välttelee puolisoa/perheestä puhumista
- työntekijää ei haluta kotikäynnille missään tilanteessa
- asiakas toivoo, ettei puoliso/perheenjäsen saa tietää hänen käynnistään
- asiakas kieltäytyy tarjotuista palveluista, esim. kotipalvelusta tai työkokeilusta
- välttelevyys, alistunut olemus, eristäytyneisyys
- jos puoliso/perheenjäsen mukana tapaamisessa, tämä puhuu asiakkaan puolesta eikä jätä tätä yksin työntekijän kanssa.

Lähiverkosto ja viranomaiset toteavat usein, etteivät he voisi elää päivääkään väkivaltaisessa suhteessa ja ihmettelevät miksi uhri ei eroa. Väkivaltaisuuden kokeminen

on kuitenkin shokki, joka toistuessaan synnyttää voimakkaita eristymisen ja voimattomuuden tunteita. Uhrin itsearvostus laskee.

Jos uhri ei voi käsitellä tunteitaan kenenkään kanssa heti shokkivaiheessa ja pian sen jälkeen, hän ei kykene kohtaamaan todellisuutta vaan joutuu irrottamaan tunteensa tietoisuudestaan ja itsestään. Tilanteiden toistuessa uhri alkaa usein samastua väkivallantekijän tarjoamaan kuvaan itsestään ja heidän suhteestaan. Väkivaltaa voi selittää ajattelemalla, että on juuri niin surkea ihminen kuin toinen sanookin ja siksi suorastaan ansaitsee tulla kohdelluksi väkivaltaisesti. Tilannetta sanotaan uhriutumiseksi ja tästä irrottautuminen ei useimmiten onnistu ilman ulkopuolista apua.

Fyysisten vammojen osalta hälyttävää on, jos uhri ei halua kertoa vammojen synnystä tai kuvaus vammojen synnystä ei vastaa vammojen laatua. Erityisesti on kiinnitettävä huomiota tilanteisiin, jossa uhrilla on toistuvia ja eri paranemisvaiheessa olevia vammoja tai uhri hakeutuu hoitoon viiveellä. Hän voi myös kieltäytyä jatkohoidosta, perua varattuja aikoja tai jättää saapumatta ilman ilmoitettua syytä.

Myös väkivallan jaksoittaisuus ja hyvät hetket väkivaltaepisodien välillä voivat aiheuttaa sidoksen puolisoitten välille. Puoliso vakuuttaa lopettavansa väkivallan tai päinvastoin voi uhata tappaa itsensä tai uhrin, jos toinen lähtee. Taloudelliset tekijät, pelko yksin selviytymisen onnistumisesta tai uhka väkivallan lisääntymisestä eron yhteydessä vaikeuttavat irrottautumista. Hyvää tarkoittava tietämätön sosiaalinen verkosto voi myös painostaa puolisoita säilyttämään perheen ehjänä ja ratkaisemaan sisäisesti ongelmansa, jolloin uhri jää yksin pelkoineen ja avun hakeminen on entistäkin vaikeampaa.

Keskustelutilanteissa on tärkeää kartoittaa tekijöitä, jotka saavat uhrin pysymään nykytilanteessa ja tukea häntä miettimään ratkaisuvaihtoehtoja. Kun havaitset väkivallan merkkejä tai epäilet uhrin käyttäytymisen johtuvan väkivallasta, ota asia puheeksi. Tarvittaessa keskustele ensin asiasta työyhteisösi tai konsultoi esimerkiksi lastensuojelun sosiaalityöntekijää.

- ota väkivalta puheeksi kahden kesken
- kysy suoraan väkivallasta
- kysy lasten tilanteesta
- anna tietoa väkivallasta
- arvioi vaara
- sovi jatkotyöskentelystä
- anna tietoa palveluista
- kirjaa uhrin kertomus

Asiakkaan voi tarvittaessa ohjata Ouluun turvakotiin sekä lääkärin vastaanotolle. Ohjaa uhri lääkäriin myös silloin, kun vammat eivät välttämättä vaadi hoitoa. Lääkärintodistus voi olla myöhemmin tarpeen esimerkiksi lähestymiskieltoa haettaessa. Kriisitilanteessa saatu apu on usein mahdollisuus muutokseen, Kerro aina, että väkivalta on rikos ja ohjaa rikosilmoituksen tekemisessä. Asiakkaan kanssa voidaan sopia verkstopalaveri avun saamiseksi omaan työpisteeseen tai tarvittaessa yhteydenotto auttajatahoon yhdessä asiakkaan kanssa. Asiakkaan kanssa kannattaa tehdä heti turvasuunnitelma:

- **hälytysvalmius:** kenen luokse asiakas voi mennä uhkaavassa tilanteessa
- **hätävarustus:** kehota uhria varustamaan laukku tärkeillä tavaroilla pakenemisen varalta
- **hätänumerot:** pyydä uhria tallentamaan puhelimeen tärkeät hätänumerot
- **hätäreitit:** käy läpi uhrin kanssa pakoreitit ja ennakoikaa vaaratilanteet.

2.4. Lapsi asiakkaana

Lapsi voi olla perheessä väkivallan todistaja, väkivallan kohde tai molempia. Väkivalalle altistuminen on lapselle vakava kehityksellinen riskitekijä, josta lapsi saattaa jäädä pysyviä läpi elämän kestäviä psyykkisiä ja/tai fyysisiä vammoja.

Lasten ja nuorten fyysisten ja psyykkisten oireiden kohdalla on aina selvitettävä taustatekijät. Jos lapsella tai nuorella esiintyy esimerkiksi aggressiivisuutta, itsetuhoista käyttäytymistä (esim. viiltely), eristäytymistä, koulusta poissaoloja tai käyttäytymishäiriöitä, syytä voi olla lapsen todistama tai kokemana väkivalta kotona.

Lapseen kohdistuva laiminlyönti voidaan luokitella neljään ryhmään, jotka voivat tapahtua myös samanaikaisesti.

1. Lapsen fyysinen laiminlyönti
2. Lapsen emotionaalinen laiminlyönti
3. Lapsen lääketieteellinen laiminlyönti
4. Lapsen koulutuksellinen laiminlyönti

Varhainen puuttuminen lieventää lapselle perheväkivallasta tai laiminlyönnistä aiheutuvia seurauksia. Lapsen selviytymistä tukevat erilaiset suojaavat tekijät. Yksikin turvallinen aikuissuhde voi olla lapsen pelastus. Selviytymisen kannalta on tärkeää, että lapsi voi luottaa johonkin aikuiseen, esim. opettajaan, isovanhempaan tai naapuriin ja saa tältä myönteistä huomiota.

Jos työntekijällä herää huoli siitä, että lapsi näkee tai kokee perheväkivaltaa tai lapsen hoitoa laiminlyödään, lastensuojelulakiin perustuva **ilmoitusvelvollisuus menee aina salassapitovelvollisuuden edelle**. Työntekijän puuttumattomuus tai vaikeneminen merkitsee perhesalaisuuden ylläpitämistä ja väkivallan hiljaista hyväksyntää. Ilmoitusvelvollisuuden laiminlyöminen voi ääritapauksissa johtaa rikos- tai työoikeudellisiin sanktioihin. (Katso liite 2. Lastensuojeluilmoitus-lomake.)

Huolen tulee aina herätä, jos

- lapsi on toistuvasti vetäytyvä, väsynyt, poissaoleva, keskittymiskyvytön
- lapsella on kehitysviivästymiä erityisesti puheen alueella
- lapsen leikki on mekaanista, väkivaltaista tai lapsi ei leiki lainkaan,
- lapsi tietää kehitystasoonsa nähden liikaa fyysisestä, henkisestä tai seksuaalisesta väkivallasta,
- lapsi käyttäytyy väkivaltaisesti muita lapsia kohtaan, sisaruksiaan kohtaan tai vanhempiaan kohtaan.

Jaa huoli työyhteisössä, konsultoi, ota puheeksi vanhempien kanssa, ohjaa tarvittaessa tarkemman selvittelyn piiriin. Yksittäisestä oireesta ei voi yleensä tehdä suoria johtopäätöksiä väkivallan olemassaoloon. Voit konsultoida anonyymisti esim. lastensuojelun sosiaalityöntekijää.

Epäilyn tulee herätä aina, jos

- lapsi puheessaan tai tarinoissaan vihjailee tai puhuu suoraan joko perheen jäsenen välisestä tai itseensä kohdistuvasta väkivallasta
- lapsen kehossa on mustelmia tai muita väkivallan merkkejä, joiden kerrottu syntymekanismi ei vastaa vamman laatua
- alle yksivuotiaalla on luunmurtumia

Lapsi puhuu väkivallasta yleensä ohimennen leikin, tekemisen tai piirustusten kautta. Kun lapsen käytös, ulkoinen olemus tai huolen selvittely synnyttää epäilyn perheväkivallasta, kerro huoltajille, että lapsen tilanteen arviointiin kuuluu ottaa mukaan lastensuojelu. Huomioi perheenjäsenten turvallisuus.

Kun perheväkivalta tulee tietoon perheenjäsenen, toisen viranomaisen tai hoitavan tahon kautta

- Tee lastensuojeluilmoitus.
- Toimi verkostossa aktiivisesti lapsen turvaamiseksi ja tarvittavan avun saamiseksi.
- Seuraa tilannetta ja reagoi herkästi lapsen voinnin muutoksiin.
- Pidä aktiivisesti yhteyttä lastensuojeluun.
- Huolehdi omalta osaltasi, että epäily selvitetään loppuun.

Kun lapsi kertoo sinulle väkivallasta, usko lapsen kertomus. Kerro, että pidät tärkeänä sitä, että lapsi uskalsi kertoa asian sinulle. Kerro olevasi pahoillasi lapsen kokeemuksesta. Kerro lapselle, ettei hän ole syyllinen väkivaltaan. Kerro lapselle, että perhettä voidaan auttaa ja jokainen on oikeutettu saamaan apua. Kerro vielä, että on olemassa muitakin samanlaisessa tilanteessa olevia lapsia (vertaistuen antama lohtu). Kirjaa lapsen kertomus.

Jos lapsi joutuu vanhemman käyttämän väkivallan kohteeksi, tee asiasta viipymättä lastensuojeluilmoitus. Lastensuojeluviranomaisen tehtävänä on selvittää välittömän puuttumisen tarve ja arvioida lapsen turvallisuus kotona.

Suomen perustuslain perusteluissa todetaan, että yksilö tulee perusoikeuksien suojan piiriin syntymänsä hetkellä ja perusoikeudet kuuluvat hänelle hänen kuolemaansa saakka. Myöskään rikoslain pahoinpitelypykälien muotoilut eivät tee eroa aikuisen ja lapsen välillä - molempien pahoinpitely on yhtä lailla rangaistavaa. Täten ruumiillinen kuritus on aina rikos Suomen perustus- ja rikoslain tarjoamaa yksilönsuojaa vastaan.

Monille tulee edelleen yllätyksenä, että lapsen fyysinen kurittaminen ei ole koskaan perheen sisäinen asia. Alle 15-vuotiaaseen lapseen kohdistunut pahoinpitely on aina virallisen syytteen alainen rikos. Rangaistuksen vaatiminen ei siis ole asianomaisen eli uhrin tehtävä, vaan viranomaisilla on aina velvollisuus tutkia tapahtunut ja vaatia

asianmukaista, lakiin perustuvaa rangaistusta lapsen kurittajalle. Yksilön fyysinen koskemattomuus on lailla turvattu, eikä sitä muuta uhrin ja tekijän keskinäinen suhde. Harmitonta fyysistä kurittamista ei ole. Tukistaminenkin on rikos.

2.5. Väkivallan tekijä asiakkaana

Väkivallan syihin vaikuttavat moninaiset yksilölliset, perhekeskeiset, yhteisölliset ja kulttuurilliset tekijät. Väkipalalta on usein opittu käyttäytymismalli, josta on jo tekijän kasvuperheessä tullut hyväksyttävä tapa ratkaista ristiriitatilanteita. Alkoholin käyttö liittyy usein toistuvaan väkipaltaan, mutta se ei selitä väkivallan syitä eikä väkipalalta lopu alkoholin käytön loputtua. Väkipalalta voi olla reaktiomalli stressitilanteissa ja antaa tekijälle tunteen yllotteesta, toisen nujertamisesta ja rankaisun antamisesta uhrille. Väkipallan purkautumiseen vaikuttavat siis monet eri tekijät, jotka kussakin perheessä ovat erilaisia.

Väkivallan tekijä on yksin vastuussa teoistaan ja pystyy vaikuttamaan käyttäytymiseensä opettelemalla vaihtoehtoisia tapoja toimimaan suuttumusta aiheuttavissa elämäntilanteissa. Väkipallan tekijöistä enemmistö on miehiä. He tarvitsevat tukea tahtoessaan muuttaa käyttäytymistään ja päästä irti väkipallasta. Väkipallatset miehet kannattaa yleensä ohjata miestyöntekijöille ja puolisoita ei yleensä tavata yhdessä ennen kuin väkipalalta on saatu loppumaan.

Väkivallan käyttämisestä seuraa usein voimakas häpeä ja syyllisyyden tunne. Tekijä pyrkii selviytymään tilanteesta vähättelemällä ja kieltämällä vastuunsa ja syyllistämällä muita. Väkipallan tekijän ja uhrin kokemukset ja kertomukset tapahtumista ovat usein erilaisia ja ristiriitaisia keskenään. Vastuu väkipallasta on aina väkipallan käyttäjällä.

Ota väkipalalta puheeksi väkipallan tekijän kanssa. **Väkipallan julkiseksi tuleminen on yleensä väkipallaa ehkäisevä ja hillitsevä tekijä.** Ota perhetilanne puheeksi myös väkipallan käyttäjän kanssa. Painota, että puuttumisen tarkoitus on auttaa perhettä. Huomioi puheeksi ottamisen mahdolliset riskit perheen turvallisuudelle. Varmista, että muut perheenjäsenet ovat tietoisia väkipallan käyttäjän kanssa käytävän keskustelun ajankohdasta.

Myöntämisen ja vastuunottamisen edellytys on yleensä turvallinen kontakti väkipallan tekijän ja auttajan välillä. Hyväksy väkipallatilanteisiin liittyvät tunteet, mutta kyseenalaista niihin liittyvät väristyneet ajatukset ja reaktiot. Terapeuttinen asenne ei riitä. Pahoinpitely on rikos. Lapseen kohdistuvana lieväkin pahoinpitely on yleisen syytteen alainen rikos.

Älä mene "toiveikkuuden ansaan". Ei riitä, että väkipallan käyttäjä lupaa, ettei käytä enää väkipallaa. Muutos edellyttää asian tunnistamista, tunnustamista ja uusien toimintatapojen opettelua. Anna tietoa väkipallasta ja sen seurauksista väkipallan käyttäjälle. Kerro, että lasta vahingoittaa pelon ja uhan ilmapiirissä eläminen, väkipallan

näkeminen ja kohteeksi joutuminen. Kerro lastensuojelun roolista ja työntekijän ilmoitusvelvollisuudesta.

Osa väkivallan tekijöistä on vaarallisia läheisilleen. He kieltävät tapahtuneen väkivallan tai ovat kyvyttömiä näkemään tekojensa seuraukset muille ihmisille. He jatkavat uhkailua ja väkivaltaista käytöstään. Silloin täytyy keskittyä väkivallan uhrien turvaamiseen.

3. VÄKIVALTA ON RIKOS

Yleisimmät perheväkivaltaan liittyvät oikeudelliset kysymykset ovat avioero ja yhteiselämän lopettaminen, lähestymiskielto, lasten huolto- ja tapaamisoikeus sekä elatus, pahoinpitely- ja seksuaalirikokset, omaisuuden ositus, lapsikaappaus ja kansainväliset asiat sekä lastensuojelu.

3.1. Lastensuojelulaki

Lastensuojelulain mukaan lapsella on oikeus turvalliseen ja virikkeitä antavaa kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä etusija erityiseen suojeluun. Lisäksi sosiaalilautakunnan ja kunnan muiden viranomaisten on seurattava sekä kehitettävä lasten ja nuorten kasvuoloja sekä poistettava kasvuolojen epäkohtia ja ehkäistävä niiden syntymistä.

Sosiaali- ja terveydenhuollon, opetustoimen, nuorisotoimen, poliisitoimen, rikosseuraamuslaitoksen, palo- ja pelastustoimen, sosiaalipalvelujen tai terveydenhuollon palvelujen tuottajan, opetuksen tai koulutuksen järjestäjän, seurakunnan tai muun uskonnollisen yhdyskunnan, turvapaikanhakijoiden vastaanottotoimintaa harjoittavan yksikön, hätäkeskustoimintaa harjoittavan yksikön taikka koululaisten aamu- ja ilta-päivätoimintaa harjoittavan yksikön palveluksessa olevat henkilöt tai vastaavissa tehtävissä toimeksiantosuhteessa tai itsenäisinä ammatinharjoittajina toimivat henkilöt sekä kaikki terveydenhuollon ammattihenkilöt ovat velvollisia viipymättä ilmoittamaan salassapitosäännösten estämättä kunnan sosiaalihuollosta vastaavalle toimielimelle, jos he tehtävässään ovat saaneet tietää lapsesta, jonka hoidon ja huolenpidon tarve, kehitystä vaarantavat olosuhteet tai oma käyttäytyminen edellyttää lastensuojelun tarpeen selvittämistä. (Lastensuojelulaki 25 §)

Perheväkivalta lapsiperheissä vaarantaa aina lapsen kasvu- ja kehitysolosuhteita riippumatta siitä, onko lapsi välittömän väkivallan uhri. Lisäksi on huomattava, että kaikilla ihmisillä on oikeus - tai suorastaan kansalaisvelvollisuus - tehdä ilmoitus lasten laiminlyönneistä tai pahoinpitelystä. Kuka tahansa yksityishenkilö voi siis tehdä lastensuojeluilmoituksen, mutta hänellä ei ole siihen velvollisuutta. Vain yksityishenkilö voi tehdä sen nimettömänä. Omaa tointaan tai virkaa hoitaessaan havaittu perheväkivalta on ilmoitettava lastensuojeluviranomaisille omalla nimellä.

On syytä muistaa, että kysymys on nimenomaan lainkohdassa mainituissa viranomaisissa työskentelevien velvollisuudesta tehdä ilmoitus, jonka laiminlyöminen ääritapauksissa voi johtaa rikos- ja työoikeudellisiin sanktioihin. Lastensuojelu-tarve ei edellytä ilmoittajan varmaa tietämystä siitä, että ilmoituksen johdosta ryhdytään lastensuojelutoimenpiteisiin. Riittävää on, että ilmoittajalla on perusteltu epäily lapsen terveyden ja kehityksen olevan uhattuna. Lapseen kohdistuva väkivalta on aina peruste tehdä ilmoitus. Erityisesti silloin kun lapsi itse kertoo väkivallasta tai hänessä havaitaan todennäköisesti väkivallan aiheuttamia vammoja, asia on syytä käsitellä kiireellisenä.

Lastensuojelun tarve tarkoittaa, että vakavaakin vähäisempi huoli lapsen kehityksen tai terveyden vaarantumisesta edellyttää yhteydenottoa lastensuojeluun. Sosiaalityöntekijän tehtävänä on arvioida tuen tarve ja selvittää lapsen olosuhteet.

Perheessä tapahtuva aikuisten välinen väkivalta voi olla ilmoitusperuste myös silloin, kun väkivalta ei kohdistu suoraan lapseen. Lastensuojeluilmoitus tehdään kunnan lastensuojeluviranomaiselle, joka voi tehdä edelleen tutkintapyyntöä poliisille lapsen pahoinpitelyepäilyistä.

3.2. Rikoslaki

Uudistettu rikoslaki tuli voimaan vuonna 1995. Siinä poistettiin rikosten jakaminen yksityisellä ja julkisella paikalla tapahtuviksi. Uudistuksen ansiosta myös yksityisellä paikalla tapahtuva pahoinpitely on virallisen syytteen alainen rikos. Lainsäädännön uudistuksella viestittiin sitä, että perheväkivalta ei ole vain perheen sisäinen asia, vaan yhteiskunnalla on velvollisuus puuttua siihen. Lailla pyritään myös siihen, että kotona tapahtuvaan väkivaltaan suhtaudutaan yhtä vakavasti kuin muihinkin väkivaltarikoksiin ja että niihin sovellettaisiin samanlaisia rikosoikeudellisia seuraamuksia.

Laissa pahoinpitelyt jaetaan kolmeen eri ryhmään: lievä pahoinpitely, pahoinpitely ja törkeä pahoinpitely. Pahoinpitelyn astetta arvioidaan fyysisten vammojen, rikoksen tekotavan ja sen aiheuttaman henkisen kärsimyksen perusteella. Lievä pahoinpitely on asianomistajarikos, mikä tarkoittaa sitä, että asianomistajan on itse tehtävä rikosilmoitus ja hänen on vaadittava tekijälle rangaistus rikoksesta. Muutoin poliisi ei tutki tapausta. Poikkeus on alle 15-vuotiaaseen kohdistuva pahoinpitely, joka on aina virallisen syytteen alainen rikos. Pahoinpitely ja törkeä pahoinpitely ovat myös virallisen syytteen alaisia rikoksia, joita poliisi tutkii ja syyttää syyttää, vaikka asianomistaja ei vaatisikaan niistä rangaistus.

3.3. Lähestymiskielto

Lähestymiskiellon tarkoituksena on ennaltaehkäistä rikoksia, antaa turvaa ja parantaa itsensä uhatuksi kokevan henkilön oikeusturvaa. Sillä pyritään myös lisäämään mahdollisuuksia puuttua vakavaan häirintään. Lähestymiskiellolla tarkoitetaan sitä,

että henkilön hengen, terveyden, vapauden tai rauhan suojaamiseksi voidaan toista kieltää pitämästä häneen yhteyttä. Se voidaan määrätä perusmuotoisena, laajennettuna tai perheen sisäisenä. Perusmuotoisessa lähestymiskiellossa kieltoon määrätty henkilö ei saa tavata, eikä ottaa yhteyttä suojeltavaan henkilöön tai edes yrittää sitä. Myös tarkkailu ja seuraaminen ovat kiellettyjä.

Laajennettu lähestymiskielto sisältää edellisten kieltojen lisäksi myös kiellon oleskella tietyllä alueella, suojattavan henkilön vakituisen asunnon, loma-asunnon, työpaikan tai muun rinnastettavan oleskelupaikan läheisyydessä. Perheen sisäiseen lähestymiskieltoon määrätyn henkilön on poistuttava yhteisestä asunnosta eikä hän saa palata sinne määräaikana. Hän ei saa tavata eikä muutoinkaan ottaa yhteyttä henkilöön, jota kiellolla suojataan. Väkivalta jatkuu usein eronkin jälkeen uhkailuna ja pahoinpitelynä. Tämän takia laki on erittäin tärkeä väkivallan uhan alaisena eläville, erityisesti naisille ja lapsille. Uhri voi tarvita sitä itsensä ja lastensa suojaamiseksi.

Lähestymiskieltoa haetaan joko poliisilta tai suoraan kärjäoikeudelta. Pyyntö voi esittää vapaamuotoisesti, tosin sekä poliisilla että kärjäoikeuksilla on valmiita lomakkeita lähestymiskiellon hakemiseksi. Väliaikaisen lähestymiskiellon voi määrätä joko poliisi, kärjäoikeus tai kihlakunnansyyttäjä. Tämä kielto on voimassa siihen asti, kunnes asia käsitellään perusteellisen tiedoksianto- ja kuulemismenettelyn jälkeen kärjäoikeudessa. Vaikka väliaikainen kielto olisi jo määrätty, on hakijan oltava läsnä myös varsinaisessa oikeuskäsittelyssä ja pyydettävä siellä uudelleen varsinaisen lähestymiskiellon määräämistä. Muussa tapauksessa asia raukeaa eikä lähestymiskieltoa voida määrätä.

3.4. Seksuaalirikoslaki sekä sovittelu perhe ja lähisuhdeväkivallassa

Uudistettu seksuaalirikoslaki tuli voimaan vuonna 1999. Siinä seksuaalirikokset jaetaan kolmeen ryhmään: pakottaminen sukupuoliyhteyteen, raiskaus ja törkeä raiskaus. Näistä raiskaus ja törkeä raiskaus ovat virallisen syytteen alaisia rikoksia. Sukupuoliyhteyteen pakottaminen on asianomistajarikos, jolloin uhrin on itse tehtävä rikosilmoitus ja vaadittava epäilylle rangaistusta. Avioliitossa tapahtuva raiskaus on kriminalisoitu Suomessa vuonna 1994. Lainuudistuksella pyrittiin siihen, että naisella on myös avioliitossa seksuaalinen itsemääräämisoikeus, eikä avioliitto anna miehelle suurempia oikeuksia naisen seksuaalisuuteen. Avioliitossa tapahtuva raiskaus on yhtä rangaistava teko kuin muutkin seksuaalirikokset.

Laki rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta antaa mahdollisuuden sovitteluun myös perhe- ja lähisuhdeväkivaltaan liittyvissä tapauksissa. Lain 3. luvun § 13.2 määrittelee, että sovittelun käynnistäminen voi tapahtua vain poliisin tai syyttäjäviranomaisen aloitteesta.

4. YLEISET TOIMINTAPERIAATTEET

4.1. Perheväkivallan alkuarviointi ja toimenpiteet

Työpisteessä, missä perheväkivaltaan liittyvä huoli syntyy, tehdään alkuarviointi ja määritellään esille tulleen perheväkivaltilanteen hoitamiseksi jatkotoimenpiteet. Tärkeää on, että **alkuarviointi tilanteesta tehdään toimipisteessä, missä huoli perheväkivallasta on syntynyt**. Alkuarviointitilanteessa huoli otetaan puheeksi perheen huoltajien / vanhempien ja lasten kanssa. Tieto perheväkivallasta voi tulla työntekijän tietoon myös suoraan lapsen kertomana.

Peruspalveluissa toimenpiteet ja tuki perheelle toteutetaan perustehtävän mukaisesti ja työyhteisön erityisosaamista hyödyntäen. Esimerkiksi päivähoidossa perheväkivaltaan puuttuminen on osa perustyötä kaikilla päivähoidossa työskentelevillä. Tarvittaessa sovitaan kiertävän erityislastentarhanopettajan (kelto) tuesta ja yhteistyöstä yhdessä perheen kanssa tai koulupsykologin työskentelystä lapsen tuen tarpeen arvioimiseksi yhdessä lastensuojelun sosiaalityöntekijän kanssa.

Lastensuojelun keskeisenä tehtävänä yhteistyössä muun verkoston kanssa on perhetilanteen selvittely ja tarvittavien tukitoimien järjestäminen. Lapsen turvallisuuden arviointi ja lapsen tilanteen turvaaminen kuuluvat lastensuojelun tehtäviin. Lapsen kohdistuneissa pahoinpitelyepäilyissä rikosilmoituksen tekeminen poliisille on lastensuojelun tehtävä, ellei sitä tee toinen huoltajista.

Väkivallan hoitaminen edellyttää verkostossa useiden toimijoiden yhteistyötä perheen kanssa. Edellytykset toimivalle verkostolle syntyvät kun huolen havaitsijat ja auttajat kohtaavat asiakkuuden siirtotilanteissa. Puuttumista helpottaa, kun työ nähdään jatkumona peruspalveluiden ja tarvittavien erityispalvelujen välillä perheen tukemiseksi. Osittainen tai vajaa puuttuminen voi olla turvallisuusriski perheenjäsenille.

4.2. Viranomaisia ohjaavat säännökset

Yksityiselämän suoja on perustuslailla suojattu arvo. Salassapitosäännösten tavoitteena on turvata arkaluontoisten tietojen luottamuksellisuus. Asiakkaan on voitava luottaa siihen, että hänen viranomaiselle antamat yksityiselämää koskevat tiedot eivät mene ulkopuolisten tietoon. Yksityisyyden suojaan kuuluu henkilön itsemääräämisoikeus ja osana itsemääräämisoikeutta kuuluu muun muassa oikeus päättää, haluaako hakea julkisia palveluja.

Perheväkivallan ilmitulon kannalta keskeinen ongelma on, mihin saakka henkilön tiedollinen itsemääräämisoikeus ulottuu; onko perheväkivalta uhrin yksityisasiasta, johon ei ilman hänen suostumustaan salassapitovelvollinen viranomainen voi puuttua. Vaikka itsemääräämisoikeutta on lähtökohtaisesti kunnioitettava, liittyy perheväkivaltaan sellaisia erityispiirteitä, että uhrin kyky vakaaseen harkintaan ja tahdonmuodostukseen

on alentunut. Lainsäädännössä ei myöskään tunneta ehdotonta salassapitovelvollisuutta, vaan se voi tiettyjen edellytysten täytyessä väistyä.

Lainsäädäntö ei määrittele aste-eroja salassa pidettävien tietojen suhteen. Käytännössä kuitenkin jotkut tiedot koetaan arkaluonteisemmaksi kuin toiset. Luottamuksellisuuden kannalta on myös keskeistä, luovutetaanko tietoa toisen viranomaisen lakiin perustuvan pyynnön perusteella vai luovutetaanko tietoa oma-aloitteisesti. Käytännössä kynnys luovuttaa tietoa oma-aloitteisesti on korkeampi kuin pyynnöstä, vaikka säädöstatasolla asiaa ei ole määritelty.

Salassapitosäännösten tarkoituksena on suojata asiakassuhteen luottamuksellisuutta ja oikeutta yksityiseen. Salassapitoa koskevat säännökset ja omaksuttu tulkintakäytäntö lähtevät periaatteesta, että jo pelkkä tieto asiakkuudesta on salainen. Pääsääntöisesti asiakassuhteen perusteella tietoon tulleen asian ilmoittaminen toiselle viranomaiselle edellyttää laissa säädettyä perustetta.

Viranomaisyhteistyössä ongelmia aiheuttaa se, että viranomaisia sitovat omaa alaa koskevat säännökset ja toisaalta tietoisuus toisten viranomaisten säännöksistä on puutteellista. Lisäksi oikeudet antaa tai saada tietoa eivät ole kaikilla viranomaisilla yhtä "laajoja".

Tietojen luovuttaminen edellyttää pääsääntöisesti joko asianomaisen henkilön suostumusta tai laissa säädettyä oikeutta tietojen saantiin. Salassapidon väistymistä koskevia säännöksiä on useissa laeissa, esimerkiksi **poliisilla ja sosiaaliviranomaisilla on laaja oikeus saada salassa pidettävää tietoa.**

Ensisijainen salassapitovelvollisuuden poistava peruste on asianosaisen suostumus. Tämä tarkoittaa sitä, että aina kun tulee tarve luovuttaa tietoa ulkopuoliselle, tulee asiasta ensin keskustella asianosaisen kanssa ja pyytää tältä suostumusta menettelelyyn. Lainsäädäntö edellyttää, että salassa pidettävien tietojen luovuttaminen on aina ensisijaisesti perustuttava henkilön suostumukseen. Niissäkin tilanteissa, joissa salassapito velvollisuus voi väistyä ilman suostumusta, tulee aina ensisijaisesti pyytää suostumus ja samalla informoida mahdollisuudesta, että tietoja voidaan luovuttaa muulle viranomaiselle. Käytännön työssä suostumukseen perustuva tietojen luovuttaminen usein unohtuu. Suostumusta pyydetessä on muistettava, että yleisluonteinen suostumus tietojen luovuttamiseen ei ole riittävä. Suostumuksen täytyy olla ns. informoitu suostumus, eli suostumuksen tulee olla vapaaehtoinen ja yksilöity. Henkilön tulee tietää mitä, missä tilanteissa ja mihin tarkoitukseen hänen tietojaan voidaan luovuttaa. Hyvään viranomaistoimintaan kuuluu, että suostumuksen pyytäminen otetaan osaksi normaalia työkäytäntöä.

Ellei suostumusta saada, tulee arvioitavaksi löytyykö laista perustetta tietojen luovuttamiseen ilman suostumusta. Vaikka useilla viranomaisilla on lakiin perustuva korostettu salassapitovelvollisuus, tulee muistaa, että kysymyksessä ei ole salassapito-oikeus. Lainsäädäntö mahdollistaa sekä myös velvoittaa viranomaisen tietyissä tilanteissa luovuttamaan ja saamaan salassa pidettäviä tietoja toiselta viranomaiselta. Eriyisesti tämä koskee lapsen asemaa koskevia tietoja. Yleisenä edellytyksenä tietojen luovuttamiselle on se, että tiedot ovat saajalle tarpeellisia ja välttämättömiä lakisäänteisen asian hoitamista varten. **Lapsen etu syrjäyttää yleensä salassapitovelvollisuuden ja mahdollistaa yhteistyön viranomaisten välillä.**

Lastensuojeluun ilmoitusvelvollisuus sivuuttaa muussa lainsäädännössä säädetyn salassapidon lukuun ottamatta rippisalaisuutta. Vaikka työntekijä olisi muuten velvollinen pitämään salassa työssään esiin tulleita asioita, on hänen velvollisuus tehdä lastensuojeluilmoitus, jos lapsen tilanne niin vaatii. Ilmoitusvelvollisuus siis syrjäyttää säännöksessä mainittujen henkilöiden salassapitovelvollisuuden esimerkiksi terveydenhuollossa ja päivähoidossa. Lastensuojeluilmoitus tulee tehdä, vaikka lapsi tai perhe kieltää sen tekemisen.

Perheellä ja lapsella on pääsääntöisesti oikeus tietää, kuka on tehnyt lastensuojeluilmoituksen. Jos ilmoittaja on viranomainen, on tämä aina kerrottava perheelle. Jos henkilöllä on lain mukaan velvollisuus lastensuojeluilmoituksen tekemiseen, ei hän voi tehdä ilmoitusta ilmoittamatta nimeään. **Lastensuojeluilmoituksen tekemistä ei saa viivästyttää delegoimalla ilmoituksen tekemistä esimerkiksi esimiehelle.** Ilmoituksen tekemiseen on velvoitettu se henkilö, joka on saanut tietää mahdollisesta lastensuojelun tarpeesta. Yksittäistapauksissa joudutaan kuitenkin arvioimaan, anetaanko tieto ilmoituksen tekijästä perheelle tai lapselle. Ilmoituksen tekijän henkilöllisyys voidaan suojata julkisuuslain 11 §:n 2 momentin mukaan. On tilanteita, joissa henkilöllisyyden paljastaminen olisi lapsen edun tai ilmoituksen tekijän turvallisuuden kannalta vahingollista.

4.3. Ennaltaehkäisy on tärkeää

Ennaltaehkäisyä on yleinen perheiden tukeminen elämän monissa muutostilanteissa. Ennaltaehkäisevä toiminta käsittää mm. koulutusta, tiedotusta ja asenteisiin vaikuttamista. Perheväkivallan ennaltaehkäisyyn vaikuttavia käytännön toimenpiteitä toteutetaan erityisesti neuvoloissa, päivähoidossa ja kouluissa. Ennaltaehkäisyyn liittyvät toimintamuodot ja sisällöt suunnitellaan hallintokunta- tai toimialakohtaisesti esimerkiksi:

- Äitiys- ja lastenneuvolassa väkivallasta kysyminen on liitetty osaksi rutiiniseurantaa ja samalla huomioidaan myös isät
- Kasvatus- ja opetustoiminnassa kiinnitetään huomiota lasten sosiaaliseen kanssakäymiseen toiminta- ja opetussuunnitelmien mukaisesti.
- Päiväkodeissa ja koulussa opetetaan sosiaalisia taitoja ja väkivallatonta käyttäytymistä eri teemoissa ja eri oppiaineissa. Erityispainotus on terveystieteissä.

Esimerkiksi päivähoidossa ennalta ehkäisevänä toimintana ovat keskustelut vanhempien kanssa, yhteistyökumppanuuden ilmapiirin luominen. Päivähoidossa käydään aloituskeskustelut ennen kuin lapsi aloittaa päivähoidossa ja sen jälkeen on tutustumisjakso. Aloituskeskustelussa luodaan pohjaa yhteistyölle ja kasvatuskumppanuudelle. Arviointikeskusteluja ja sopimusten tarkistamisia käydään noin puolivuositain ja tarvittaessa tiheämminkin. Koulutuksilla ja oma hoitajuudella taataan luonteva ja turvallinen huolenilmaiseminen ja keskusteleminen vanhempien kanssa. Lasten toimintaa ja leikkiä tuetaan omassa pienryhmätoiminnassa ja näin turvallisesti tutun aikuisen kanssa voidaan käydä läpi ristiriitaa aiheuttavia tilanteita

5. LÄHISUHDE- JA PERHEVÄKIVALTA KOHTAAVIA TOIMIJOITA KIIMINGISSÄ

Kiimingin kunnassa lähisuhde- ja perheväkivaltaa kohtaa useita eri viranomaistahoja, kuten aikuissosiaalityö, lastensuojelu, perhetyö, kehitysvammahuolto, päivähoito, koti- ja laitoshoido, terveystalvelut, koulu ja oppilashuolto, nuorisotoimi sekä seurakunta.

Perheväkivaltatyön vastuuviranomaisena toimii kunnan sosiaali- ja terveystoimi. Asiakkaan voi ohjata tai hänen kanssaan yhdessä hakeutua joko oman kunnan vastuuviranomaisten luo, tai antaa hänelle yhteystiedot muihin auttamistahoihin (ks. liite 1). Ne kunnan ulkopuoliset toimipaikat, joihin tarvitaan maksusitoumus kunnan sosiaali- ja terveystoimesta, on liitteessä mainittu erikseen. Asiakas on tällöin ohjattava aluksi oman kunnan sosiaalityöntekijän tai terveyskeskuslääkärin luo tai työntekijä voi itse selvittää asiaa ao. viranomaisten kanssa tai kysellä lisätietoa asiasta.

Tärkeää on, että lähisuhde- ja perheväkivaltaa kohtaavat eivät jää yksin asian kanssa, vaan löytyy rohkeutta hakea apua asiaan ja ottaa väkivalta puheeksi. Asian puheeksi ottaminen on jo iso askel eteenpäin väkivallan loppumiselle.

LÄHTEET

Heiskanen, M. & Piispa, M. (1998) Usko, toivo, hakkaus. Kyselytutkimus miesten naisille tekemästä väkivallasta. Helsinki: Tilastokeskus.

Margolin, G. (1998) Effects on Domestic Violence on Children. Teoksessa: P.K. Trickett & C.J. Schellenbach (toim.) Violence Against Children in the Family and the Community. Washington, DC: APA.

Opas Kiimingin työntekijöille. Perhe-elämää ilman väkivaltaa. Kiimingin terveyskeskuksen mielenterveysyksikkö.

Sariola, H. (1990) Lasten väkivalta- ja seksuaalikokemukset. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto

Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2008:9: Lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisyn suositukset. Tunnista, turvaa ja toimi. Sosiaali- ja terveystoimelle paikallisen ja alueellisen toiminnan ohjaamiseen ja johtamiseen.

Perhe- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisyn toimenpideohjelma 2009. Oulun kaupunki.

Tunnista, turvaa ja toimi. Haukiputaan kunnan lähisuhde- ja perheväkivaltaohjelma 2008.

Vaasan toimintamalli perhe- ja lähisuhdeväkivaltaan puuttumisesta ja hoitamisesta. Vaasan kaupungin perhe- ja lähisuhdeväkivaltatyöryhmä 2006.

www.alalyolasta.fi

www.om.fi

www.poliisi.fi

www.sosiaaliportti.fi

www.turvakoti.net

LIITTEET

Liite 1.

Kiimingin palvelut perheväkivaltaa kohtaaville

Ajanvaraukset terveyskeskuslääkärille tai sairaanhoitajalle: kiireelliset tapaukset p. (08) 8193 300, kiireetön ajanvaraus + tiedustelut p. (08) 8193 340 klo 10 jälkeen.

Lääkäripäivystys iltaisin ja viikonloppuisin Oulun seudun yhteispäivystyksessä, Kaajanintie 50, A1-sisäänkäynti. Jos kyseessä ei ole hätätilanne, niin ennen yhteispäivystykseen menoa tulee soittaa yhteispäivystyksen numeroon (08) 3152 655 hoidon tarpeen arvioimiseksi.

Henkistä hyvinvointia haittaavia vaikeuksia hoidetaan usein perhekeskeisesti ja moniammatillisten työryhmien tieto-taitoa hyväksi käyttäen.

Psykiatrian erikoissairaanhoitajat: Anja Honkala, p. (08) 8193 301, 040 7159 652 (klo 8-9)

Jari Keski-Filppula, p. (08) 8193 307, 0400 342 804 (klo 12.00-12.30)

Psykologit:

Hanna Jaaranto, p. 044 4993 239

* kouluikäiset, nuoret

Irina Kantola, p. 0400 415 606

* lapset, kouluikäiset

Lääkäri:

Psykiatrian erikoislääkäri pitää vastaanottoa terveyskeskuksessa joka toinen viikko. Hänen vastaanotolleen pääsee terveyskeskuslääkärin läheteellä.

Kriisityöryhmä: yhteydenotto jäseniin virka-aikana vaihteen kautta p. (08) 8193 311. Muina aikoina kriisityössä päivystää OYS:n psykiatrian poliklinikka p. 3156 707 tai 3156 714

Sosiaalitoimisto

- ajanvaraus sosiaalityöntekijöille p. 8193 247 tai suoraan sosiaalityöntekijöille puhelinajalla klo 12-13, ei keskiviikkoisin
- sosiaalityöntekijä Eija Tiikkala p. 8193 214
- sosiaalityöntekijä Maarit Kattilakoski p. 8193 249

- sosiaalityöntekijä Marja Salonen / Pentti Remes p. 8193 224
- sosiaalityöntekijä Nina Tuisku p. 8193 297
- vs. sosiaalityöntekijä Pirjo Komulainen p. 8193 216

Koulukuraattori Heli Keränen p. 040 8486 098

Oulun ensi- ja turvakoti (vaatii maksusitoumuksen)
Kangastie 9, 90100 Oulu
p. 08 561 5500 (24 h päivystävä puhelin)

Apua väkivaltaongelmaan tai lisätietoja, ota yhteyttä Varikolle miestyöntekijöihin:
Santtu Salonen (santtu.salonen@oulunensijaturvakoti.fi) puh. 0400 608 943.

Perheneuvontapalvelu, Kirkkokatu 5 Oulu

Ajanvaraus klo 9-16 vastaanottosihteeriltä puh. (08) 561 8700

Liite 2.

Lastensuojeluilmoitus

(lomake löytyy Kiimingin kunnan intranetistä ja Kiimingin kunnan internetsivuilta)

ILMOITUS LASTENSUOJELUN TARPEEN SELVITTÄMISESTÄ

Lastensuojelulaki 25 § Ilmoitusvelvollisuus:

Sosiaali- ja terveyden huollon, opetustoimen, nuorisotoimen, poliisitoimen ja seurakunnan tai muun uskonnollisen yhdyskunnan palveluksessa tai luottamustoimessa olevat henkilöt sekä muun sosiaali- palvelujen tai terveydenhuollon palvelujen tuottajan, opetuksen tai koulutuksen järjestäjän tai turva- paikan hakijoiden vastaanotto toimintaa tai hätäkeskustoimintaa taikka koululaisten aamu- ja iltapäivä- toimintaa harjoittavan yksikön palveluksessa olevat henkilöt ja terveydenhuollon ammattihenkilöt ovat **velvollisia viipymättä ilmoittamaan salassapitosäännösten estämättä** kunnan sosiaalihuollosta vas- taavalle toimielimelle, jos he tehtävässään ovat saaneet tietää lapsesta, jonka hoidon ja huolenpidon tarve, kehitystä vaarantavat olosuhteet tai oma käyttäytyminen **edellyttää lastensuojelun tarpeen sel- vittämistä.**

Lastensuojelulaki 10 § Lapsen huomioon ottaminen aikuisille suunnatuissa palveluissa:

Kun aikuisella annetaan sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja, erityisesti päihde- ja mielenterveys- palveluja, ja kun aikuisen kyvyn tasapainoisesti huolehtia lapsen hoidosta ja kasvatuksesta arvioidaan tällöin heikentyneen, tai kun aikuinen on suorittamassa vapausrangaistusta, on selvítettävä ja turvatta- va myös hänen hoidossaan ja kasvatuksessaan olevan lapsen hoidon ja tuen tarve.

Ilmoitus toimitetaan sosiaalitoimistoon lastensuojelusta vastaavalle sosiaalityöntekijä Eija Tiikkalalle.

Ilmoituksen syy

☐ vanhemman/lapsen itsetuhoisuus	☐ lapsen/nuoren päihteiden käyttö
☐ perheväkivalta	☐ lapsen hoidon laiminlyönti
☐ vanhemman mielenterveysongelmat	☐ lapsen seksuaalisen hyväksikäytön epäily
☐ vanhemman päihteiden käyttö	☐ lapsen pahoinpitely
	☐ muu syy, _____

Lapsen nimi	Henkilötunnus
Osoite	Postinumero ja Postitoimipaikka
Sisarukset	Huoltajan puhelinnumero
Huoltajan nimi	Henkilötunnus

Osoite	Postinumero ja Postitoimipaikka

TILANNEKUVAUS ELI ILMOITUKSEN SYY

Mitä tapahtunut, milloin ja missä olosuhteissa?

Päiväys, ilmoituksen tekijä ja ammatti, allekirjoitus ja puhelinnumero

- lastensuojeluilmoituksesta on ilmoitettu huoltajalle/huoltajille
 lastensuojeluilmoituksesta ei ole ilmoitettu huoltajalle/huoltajille
syy, miksi ei ole ilmoitettu: _____